

BREU HISTÒRIA
SOBRE ELS FORNS
DE PEGA

JUDITH RAURELL I SALVADOR

La indústria de la pega es testimoni en documents on es fa al·lusió directa a les pegueres i als drets de pega, així com en la troballa d'antics forns de pega. En la toponomàstica han restat els noms de Sta. Eulària de Vilapicina i de Rasos de Peguera.

La "piscina" o "pixina" era el lloc on s'elaborava la pega —en llatí: *Pix, piscis*—, la pega s'extreu del pi negre —*pinus unciata*—. El mot peguera significa: bosc de pins dels quals s'extreu la pega.

La tipologia d'aquests forns de pega és molt similar. Es tracta de grans recipients de terra cuita de forma oval, la seva alçada és de, més o menys, 2,40 m, i en el seu punt central tenen un diàmetre de 1,60 m. A la part superior, en alguns d'ells, hi ha una obertura a mida de xemeneia, que té un diàmetre de 70 cm.

Els forns, que han estat descoberts en diversos indrets de Catalunya, presenten tots una forma molt semblant; amb la diferència que uns acaben en punta i els altres en superfície plana.

Estan, i es trobaven, situats prop dels marges alts de camins i carreteres.¹

Però hem de tenir en compte que per l'alçada, segons el nivell del mar, el pi negre no és propi d'aquestes contrades. La vegetació boscosa típica de la zona del Montseny-Montnegre-Corredor és, en la seva part inferior, la típica del clima mediterrani, i, a mesura que anem pujant, canvia i varia una mica, i ens introdueix en la vegetació típica de la zona baixa dels Pirineus.²

Els arbres que podem trobar en aquesta zona són: avet, faig, alzina, pi roig, castanyer, pi pinyer, pi bord, alzina surera, pollancre, roure, trèmul, vern, avellaner i freixe. D'arbustos, també en trobem una gran varietat: boix, grèbol, argelada, gatosa, boix, bruc, bruga, caps d'ase, aranyó, etc..

Aquest xoc d'influències mediterrànies i pirinenques es pot veure perfectament en la persistència de l'avet en diversos punts de la regió i la dispersió del faig, amb algunes espècies més.

Mentre que els pins mediterranis i l'alzina, junt amb altres plantes, determinen una juxtaposició d'influxos contraposats. Es tracta en realitat d'una vegetació variada, àdhuc a la mateixa altura i orientació.

Així és com podem apreciar millor l'existència d'aquest forn de pega, ja que amb el coneixement de la gran varietat de pins productors de resina, i també amb grans boscos d'alzines —productores també de resina però en menor quantitat—, la producció de pega existia però potser no en grans quantitats.

La pega és el resultat final del procés de destil·lació de la resina, que es converteix en una substància negra o d'un color molt fosc, molt viscosa.

De la fusta del pi, i també de l'alzina, s'extreu la resina, tal com hem dit anteriorment, generalment per mitjà d'agents rústics i per procediments rudimentaris, cremant les estelles en un forat apropiat, la peguera, talment que el pi o alzina no s'inflamin i vagin consumint-se lentament, al mateix temps que s'extreu la pega.

Aquesta pega, viscosa i negrosa, insoluble en l'aigua, s'utilitzava amb fins medicinals, en la flotació de minerals, en la preparació de pintures i vernissos, en recobriments i composicions asfàltiques. També s'utilitzava com a preservatiu marí, com a impermeabilitzador de bótes i tines, per marcar el bestiar, per donar adhèrència a l'arqueta d'alguns instruments de corda, i també per a l'enllumenat mitjançant combustió.

La necessitat de la il·luminació de les poblacions apareix amb el seu desenvolupament, però, fins a la Baixa Edat Mitjana els vianants "hagueren de portar torxes, espelmes o llums d'oli per il·luminar el camí".

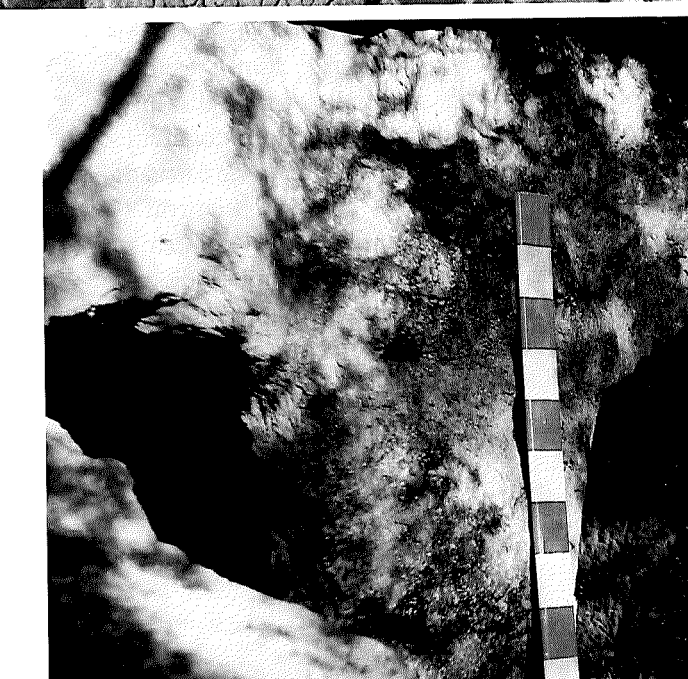
Segons Georges DUBY,³ "no fou fins a partir de finals del s. XII i s. XIII, que els homes començarem a considerar els boscos com un espai de gran valor, que mereixia una protecció especial, ja que, anteriorment, el bosc constituïa una vasta reserva oberta a tots.

Al s. XIII, el bosc es convertí en una espècie de cultiu protegit d'espècies arbòries destinat a subvenir les necessitats de la construcció, de l'artesanat o de la calefacció. El bosc proporcionava materials que eren cada vegada més necessaris, a mesura que les condicions de vida anaven sent menys rudimentàries.

Llenya per al foc, per als forns i els tallers, resina per a les torxes, etc..., s'extreien dels boscos en aquest període".

*Forn de pega
d'Olzinelles
(Foto: J. Raurell)*

*Forns de pega
de Cànoves
(Foto: J. Raurell)*

Els forns de pega són uns instruments tecnològics pràcticament desconeguts per a la majoria de nosaltres fins aquests moments. Primer de tot hem de saber com eren i quina era la seva utilitat; per aquest motiu agafaré dos exemples diferents.

En primer lloc comentem el que s'ha trobat a la finca de Can Valls a Olzinelles. La seva forma és de tres grans recipients ovals de terra cuita, d'una alçada aproximada de 2,40 m. Es creu que data del segle IX-X, cosa de la qual jo dubtaria, ja que, per una part, tenim manca de documentació escrita sobre aquest tema, i, per una altra, perquè no és probable que en aquells moments explotés el bosc en aquest tipus de treball.

Del que estem quasi ben segurs és del procés d'obtenció de la pega. Pel que sembla, la pega s'obtenia mitjançant la lenta cocció de soques de pins i alzines, que permetien, a la vegada, que la resina que allí es coïa fos reutilitzable com a combustible per a la il·luminació, per marcar el bestiar, per a l'aïllament de les bótes i els vaixells, com a medicament, etc...

Tal com hem dit abans, la forma del forn de pega de Can Valls, i d'altres d'iguals que hem anat trobant a la zona del Montseny-Montnegre-Corredor, és el que reforça més la seva teoria sobre que aquests són els veritables forns dels quals s'extreia la pega.

L'altre exemple el forn de pega de Cànoves, es troba situat al marge d'un camí que hi ha prop de la carretera que ens porta de Cànoves a Samalús, però quasi no és visible. La seva forma és plana, com si fos una caixa, i té unes graelles a la part superior. El seu aspecte faria dubtar a més d'un a l'hora d'identificar-lo, i per aquest motiu ha calgut consultar-ho a persones enteses en el tema. La conclusió és que es tracta de forns de ceràmica, possiblement d'època ibèrica —així ens ho han assegurat—, però que a través dels anys, la seva funció principal de fer ceràmica ha anat canviant per adaptar-se a les noves demandes de la població del lloc. Un dels motius de transformació de la producció possiblement fou la manca d'il·luminació dels carrers, aprofitant que al lloc on es troba aquest forn no hi manquen ni pins ni alzines.

Cal pensar, però, que a l'hora de parlar de qualsevol tema de tecnologia medieval, falta una documentació escrita que ens ajudi a confirmar les teories.

NOTES

1. CARRERAS y CANDI, F. *Geografia general de Catalunya*. Vol. III, pàg. 309-310.
2. LLOBET, S. *El medi i la vida al Montseny*. Estudi geogràfic.
3. DUBY, G. *Economía rural y vida campesina en el occidente medieval*.